

УДК 549:050(477)

Анна Радченко

*Видавничий дім “Академперіодика” НАН України,
вул. Терещенківська, 4, Київ, Україна, 01004,
radchenko@nas.gov.ua*

НАУКОВА ПЕРІОДИКА З МІНЕРАЛОГІЇ В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Стисло схарактеризовано три головні вітчизняні наукові періодичні видання мінералогічного спрямування: “Записки Українського мінералогічного товариства”, “Мінералогічний журнал” та “Мінералогічний збірник”. За допомогою контекстного аналізу назв видань за кілька років визначено основні тематичні акценти вміщених у них публікацій. Виконано порівняння з чотирма найбільш цитованими за даними наукометричної бази даних Web of Science Core Collection виданнями відповідної тематики. Окреслено перспективні напрями розвитку мінералогічної періодики в Україні.

Ключові слова: науковий журнал, “Записки Українського мінералогічного товариства”, “Мінералогічний журнал”, “Мінералогічний збірник”, мінералогія, рубрика, цитування.

Кожна вітчизняна наукова установа і кожний заклад вищої освіти нині змушені вирішити долю власних періодичних видань: закрити їх чи інтенсивно розвивати. Причин цьому багато. Брак фінансування на наукову й видавничу діяльність та збройна агресія Російської Федерації спричинили скорочення чисельності наукових працівників і, як наслідок, загальне зменшення кількості придатних до опублікування наукових результатів. Зокрема, кількість наукових публікацій установ Відділення наук про Землю НАН України у 2015 р. була на 30 % менша, порівняно з 2012 р. Глобалізаційні процеси призвели не тільки до панування англійської мови, а й до уніфікації вимог до наукових публікацій як в організаційній частині (публікаційна етика, рецензування, залучення працівників та авторів з якомога більшої кількості країн, необхідність відхилення бодай чверті публікацій), так і стосовно рівня та якості оприлюднюваних результатів. Нині важко оприлюднити за кордоном публікацію, у якій описано результати, що їх отримано за давніми методиками на застарілому обладнанні. Важливими є і внутрішньодержавні новації: 1) запровадження методик оцінювання діяльності наукових і навчальних установ, у яких беруть до уваги не тільки кількість публікацій, а й кількість періодичних видань в установі; 2) набуття 01.01.2016 р. чинності Закону України “Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації”, відповідно до якого органи державної влади, інші державні органи та органи місцевого самоврядування не можуть бути засновниками (співзасновниками) друкованих засобів масової інформації; 3) наказ МОН України від 15.01.2018 р. № 32 “Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України”.

Навіть не акцентуючи увагу на тому, що в Україні нині забагато наукових періодичних видань (їхня кількість сумірна з кількістю наукової періодики в РФ і втричі більша, ніж у Польщі), і проаналізувавши зазначені тенденції й документи, можна дійти висновку, що видання, яке хоче вижити, повинно бути сучасним, помітним, ефективним, принагідним для потенційних членів редакційних колегій, рецензентів і авторів. Для задоволення цих вимог видання мусить мати чітке тематичне спрямування, займати певну тематичну нішу, а не дублювати іншу періодичку бодай частково.

Виконане три роки тому дослідження масиву наукових публікацій у журналах Відділення наук про Землю НАН України засвідчило [2], що кількість закордонних авторів публікацій у них становить 3–23 %, а власне видання надзвичайно міцно поєднані за мережею авторів і тематикою, проаналізованою за УДК. Однак “Мінералогічний журнал” дещо відокремлений від осередку, що його формують “Геологічний журнал”, “Геофізичний журнал” і “Геологія та корисні копалини Світового океану”.

Для того, щоб вирішувати долю видання, потрібно мати чітке уявлення про його реальний стан, знати його сильні та слабкі сторони. Дослідження, метою якого було одержання такого “портрета” видання, ми виконали для журналу “Записки Українського мінералогічного товариства”; відповідну публікацію подано до цьогогорічного тому.

Опубліковані матеріали наявних 13 томів “Записок ” проаналізовано за рубриками, авторами й тематикою, отримано певні кількісні показники, які характеризують діяльність друкованого органу Українського мінералогічного товариства (УМТ) протягом 2004–2016 рр. Частиною дослідження було з’ясування пріоритетного наукового спрямування видання, для чого застосовано частотний аналіз повнозначних слів назв наукових статей. З дослідження ми вилучили матеріали новинного і хронікального характеру, а також службові частини мови; усі назви перекладено українською мовою. З’ясовано, що для авторів 186 статей “Записок УМТ” загалом пріоритетними є особливості мінералогії (мінералів) родовищ, руд, порід України, передовсім Українського щита: саме ці слова у назвах трапляються найчастіше (див. рисунок, *а*).

Аналогічна частотна хмара за назвами видань 132 наукових статей “Мінералогічного журналу” протягом 2014–2017 рр. засвідчує такі акценти: особливості порід Українського щита і Приазов’я, їхній вік та склад (див. рисунок, *б*), а 302 наукові статті “Мінералогічного збірника” (2004–2016 рр.) присвячені, здебільшого, висвітленню особливостей порід і мінералів (мінералогії) Карпат і Українського щита (див. рисунок, *в*).

Отже, відмінностей мало. Проте цілі, задекларовані виданнями, дещо відрізняються. “Записки УМТ” орієнтовані на “загальні питання мінералогії, основні проблеми мінералогії України та науково-організаційну діяльність Українського мінералогічного товариства”, “Мінералогічний збірник” – на “актуальні питання мінералогії, геохімії, петрології та екології України та інших регіонів”, а “Мінералогічний журнал” – на “висвітлення питань з мінералогії, біомінералогії, геохронології, пошукової та екологічної геохімії, петрології, рудоутворення, мінералогічних і геохімічних методів пошуку та оцінки родовищ корисних копалин”.

Водночас, аналіз чотирьох наукових журналів (“Mineralium Deposita”, “Minerals Engineering”, “Mineralogical Magazine” та “Minerals”), статті з яких становлять сотню найбільш цитованих у Web of Science Core Collection (WoS CC) за 2014–2018 рр., свідчить, що акценти змістились у бік питань прикладної мінералогії [1], зокрема промислової, техногенної та технологічної, спрямованої на забезпечення енергоощадного виробництва та відновлення довкілля, а також у бік методологічної й методичної складових тонких мінералогічних досліджень.

а

б

в

Частотність повнозначних слів у назвах наукових статей українських наукових періодичних видань з мінералогії:
 а – “Записки Українського мінералогічного товариства”; б – “Мінералогічний журнал”; в – “Мінералогічний збірник”.

Якщо мати на меті розвиток проаналізованих наукових періодичних видань, то з викладеного можна дійти таких висновків.

Вітчизняним виданням мінералогічного спрямування варто переглянути задекларовану мету діяльності й осучаснити пріоритетні напрями публікацій з огляду на світові тенденції. Бажано також глибше розділити сфери наукових зацікавлень, формуючи певне коло рецензентів та авторів.

Доцільно більше уваги приділяти питанням мінерально-сировинної бази, зокрема освоєнню техногенних родовищ, орієнтуючись не тільки на вилучення корисних компонентів, а й на поліпшення стану довкілля. Висвітлюючи результати прикладних робіт, потрібно приділяти увагу якості опису виконаних досліджень, акцентувати увагу на застосованих методах, класичних і нових методиках, методологічних напрацюваннях. Адже провідні світові видання вимагають таких описів, які би задовольняли вимоги щодо відтворюваності результатів.

Щораз більшої ваги у світі набувають публікації оглядового характеру, а також роботи, спрямовані на підвищення престижу наукової праці. Також для всього “неангло-мовного” світу актуальними є питання збереження й розвитку національної наукової термінології. Адже тільки популяризація наукових досліджень та розвиток термінології

можуть забезпечити відповідний інтенсивний розвиток навчальних програм, дають змогу постійно осучаснювати освіту й прирощувати людський капітал держави.

Обов'язково потрібно осучаснити веб-ресурси мінералогічних видань, орієнтуючись на фактично вже уніфіковану в усьому світі структуру наукового періодичного видання, доповнити подану на веб-ресурсах інформацію розлогими відомостями про членів редакційних колегій, дотримання авторського права та публікаційної етики, застосування користувацьких ліцензій, здійснення рецензування й порядку розгляду матеріалів, оформлення пристатейних переліків посилань у такий спосіб, щоб вони забезпечували можливість перехресних посилань в електронному вигляді, актуалізувати наповнення сторінок англійською мовою тощо. Нині обов'язковим для наукового періодичного видання є використання сучасних цифрових ідентифікаторів науковців – рецензентів, членів редколегій та авторів (ORCID, ResearcherID та ін.) та цифрових ідентифікаторів статей (DOI).

У разі виконання наведених умов видання зможе претендувати на входження до тематичних чи загальнонаукових наукометричних баз і збереже власні позиції в державному переліку наукових фахових видань. Ці кроки дадуть змогу зберегти й розширити потенційну читачку аудиторію і, відповідно, коло авторів. А відоме помітне видання з виразною тематикою та якісним наповненням стане додатковою позитивною рисою наукової установи чи навчального закладу, збільшуватиме шанси на отримання кращих умов для продовження актуальних наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Матковський О. І.* Прикладна мінералогія : навч. посібник / О. І. Матковський, Б. І. Пирогов. – Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 285 с.
2. *Радченко А. І.* Геологічна наука в академічних публікаціях / А. І. Радченко, Ю. В. Діденко // *Nauka Innov.* – 2016. – Vol. 12, N 3. – P. 14–26. doi: <https://doi.org/10.15407/scin12.03.014>

*Стаття: надійшла до редакції 23.07.2018
прийнята до друку 06.08.2018*

Anna Radchenko

*Publishing House "Academpriodyka" of NAS of Ukraine,
4, Tereshchenkivska St., Kyiv, Ukraine, 01004,
radchenko@nas.gov.ua*

SCIENTIFIC PERIODICALS IN MINERALOGY IN UKRAINE: DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

Three main Ukrainian mineralogical appropriation scientific periodicals are briefly described: "Mineralogical Journal (Ukraine)", "Mineralogical Review" (now "Mineralogical Collection"), "Notes of Ukrainian Mineralogical Society". The context analysis of the publication titles for several years shows the main thematic focus presented in these publications. The comparison with the four most quotable publications of the respective subjects according to the Web of Science Core Collection database has been performed. The prospective directions of mineralogical periodicals in Ukraine development are outlined.

Key words: scientific journal, "Notes of Ukrainian Mineralogical Society", "Mineralogical Journal (Ukraine)", "Mineralogical Review" ("Mineralogical Collection"), mineralogy, headings, quotation.